

ชีวิตและงานของ วอลแตร์

นพพร ประชากุล
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 อาณาจักรฝรั่งเศสได้ล่วงพ้นสมัยอันรุ่งโรจน์แห่งยุคคลาสสิก และเริ่มสูญเสียความเป็นมหาอำนาจชั้นนำในทวีปยุโรป ระบอบการเมืองและสังคมอันเคยทรงเสถียรภาพในศตวรรษที่ผ่านมาที่เรียกกันว่า ระบอบเก่า (Ancien Régime) ก็ย่างเข้าสู่ความพินาศโดยลำดับ ชนชั้นใหม่ที่รู้จักกันในนามของ Bourgeoisie หรือชนชั้นกลางผู้กำอำนาจทางเศรษฐกิจอันแท้จริงไว้ ในกำมือกำลังก่อตัวขึ้นเป็นปีกแผ่น ชนชั้นนี้พร้อมที่จะผ่นีกกำลังกันเพื่อยึดอำนาจทางการเมืองมาจากชนชั้นขุนนางทุกขณะ ดังคำกล่าวของ บาร์นาฟ (Barnave)¹ ที่ว่า “การแจกแจงทรัพย์สินสมบัติแบบใหม่จะนำมาซึ่งการแจกแจงอำนาจทางการเมืองแบบใหม่”

ความเคลื่อนไหวทางความคิดก็ได้ก่อตัวขึ้นในหมู่นักคิดนักเขียน นั่นคือความพยายามนำเอาเหตุผลมาใช้ในการวิเคราะห์วิจารณ์สถาบันการปกครอง ระบบสังคม ศาสนา เศรษฐกิจ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีมาช้านาน “เหตุผล” กลายมาเป็นดวงประทีปที่ส่องแสงสว่างให้กับทางเดินของมนุษยชาติ และด้วยความเชื่อนี้เอง นักคิดนักเขียนแห่งคริสต์ศตวรรษที่ 18 จึงพากันเรียกยุคสมัยของเขาว่า ยุคแห่งประทีปทางภูมิปัญญา (The age of enlightenment)

วอลแตร์เป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนร่วมอันใหญ่หลวงในความเคลื่อนไหวดังกล่าว บรรดาข้อเขียนที่ออกมามีด้วยคารมอันเผ็ดร้อนของเขาสร้างความสั่นสะเทือนให้กับวงการอักษรศาสตร์ในขณะนั้นอยู่ไม่ขาดระยะ ผลงานของวอลแตร์นอกจากจะบรรจุคำถามที่มาจากส่วนลึกของจิตใจของคนในยุคสมัยของเขาแล้ว ยังรวมเอาความพยายามที่จะตอบคำถามเหล่านั้นเข้าไว้ด้วย นั่นคือสิ่งที่ทำให้เขาเป็นนักเขียนผู้ยิ่งใหญ่

ส่วนชีวิตของวอลแตร์ก็เป็นชีวิตที่ผันผวนยกยอนมีทั้งคุณธรรม ความกล้าหาญ ความยิ่งใหญ่ และขณะเดียวกันก็มีความผิดหวัง ความหน้าไหว้หลังหลอก เล่ห์กลสารพัด ชีวิตของเขาจึงควรค่าแก่การศึกษาไม่น้อยไปกว่าผลงาน

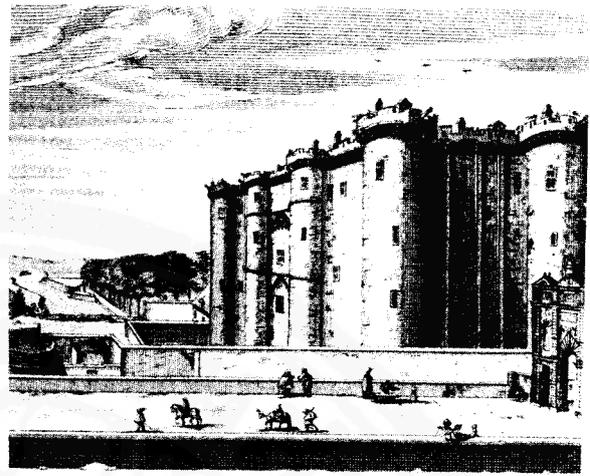
ฟรังซัว-มารี อารูเอต (Francois - Marie Arouet) ผู้จะใช้นามปากกาในภายหลังว่า วอลแตร์ (Voltaire) เกิดที่ปารีสเมื่อ ค.ศ. 1694 บิดามีอาชีพเป็นลิปิดาร (หมอความประเภทหนึ่ง) มารดาเสียชีวิตตั้งแต่เขาอายุเพียง 7 ขวบ วอลแตร์ปักใจเชื่อว่า บิดาที่แท้จริงของเขาคือนักร้องผู้หนึ่งซึ่งเป็นอดีตซุ้รักของมารดา อย่างไรก็ตามเมื่อถึงเวลาที่จะต้องรับมรดกจากผู้ที่เขาเชื่อว่าเป็นบิดา วอลแตร์ก็มีได้เพียงงอนแต่อย่างใด

เมื่ออายุ 10 ปี วอลแตร์เข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนหลุยส์-เลอ-กรังด์ (Louis - le - Grand) โดยบิดาของเขาหวังจะให้เขาได้ไปสัมผัสแวดวงของผู้ดีมีสกุล ณ ที่นั้นวอลแตร์เด็กสามัญชนก็ได้ก่อมิตรภาพไว้กับบุตรขุนนาง อาทิ คาร์ฌอง (d'Argenson) และคาร์ฌองตาล (d'Argental) ผู้ซึ่งภายหลังเมื่อได้เป็นใหญ่เป็นโตในแผ่นดิน จะคอยช่วยเหลือวอลแตร์ทุกครั้งที่ประสบความลำบาก นอกเหนือจากมิตรภาพอันแน่นแฟ้นนี้แล้ว เมื่อวอลแตร์หวนรำลึกถึงหกปีแห่งการเรียนศิลปะวิทยาการกับพระเยซูอิตที่นั่น ดูเหมือนว่าไม่มีอะไรประทับใจมากมายนัก มีแต่ “ภาษาละตินและเรื่องไร้ๆ” แต่แท้จริงแล้ว รสนิยมดื่มด่ำในวรรณคดีกรีก-ละตินคลาสสิกที่พระเยซูอิตพร่ำสอนจะไม่เสื่อมคลายไปจากตัวเขาเลย จะเห็นได้จากจำนวนโคกนาฏกรรมคลาสสิก 27 เรื่องที่เขาจะเขียนขึ้นในภายหลัง

ชีวิตกวีเจ้าสำราญ

เมื่อวอลแตร์ย่างเข้าสู่วัยหนุ่ม ความสำราญเป็นสิ่งแรกที่ดึงดูดใจเขา โดยได้รับการชักพาให้เข้าสู่สมาคมดุซงู (Société du Temple) อันเป็นชมรมของผู้ลากมากดีที่มีรสนิยมหรูหรา ชอบจัดงานราตรีสโมสรเพื่อลิ้มรสอาหารดี ๆ และสนทนาเรื่องสัพเพเหระด้วยคารมคมคาย ชนชั้นสูงพวกนี้เรียกกันว่าพวกเสเพล (Libertins) ไม่ทำงานทำการอะไร ไม่เชื่อในลัทธิศาสนาใด ๆ และไม่เคียดว่าความพินาศกำลังย่างกรายมาสู่สถานภาพของตน

ต่อมาวอลแตร์เข้าเรียนต่อในโรงเรียนกฎหมาย และเริ่มเบื่อหน่ายต่อการเรียน จึงเริ่มหัดเขียนกาพย์กลอนตามแบบที่นิยมกันในสมัยนั้น ผลงานเหล่านี้ยังไม่มียี่ไรเด่นนักนอกจากโคกนาฏกรรมเรื่อง *เออดิป (Oedipe)* ซึ่งในเรื่องนี้เริ่มมีบางตอนที่วอลแตร์ถือโอกาสเสียดสีและประณามความมั่งคั่งของศาสนจักร ในเวลาเดียวกันวอลแตร์ก็เริ่มออกเดินทางจากปารีสไปท่องเที่ยวยังที่ต่าง ๆ จากปราสาทหนึ่งไปสู่ปราสาทหนึ่ง โดยตั้งใจไปเองบ้าง หรือถูกเนรเทศไปบ้าง และสิ่งที่ช่วยกระพือนามของวอลแตร์ให้กระฉ่อนไปในวงการมิใช่ผลงานทางวรรณกรรม แต่เป็นผลงานทางอาญาเสียมากกว่า ตั้งแต่ ค.ศ. 1717 ข้อเขียนเสียดสีผู้สำเร็จราชการดุกอร์เลอ็ง (Duc d'Orléans) ซึ่งเขียนเป็นโคลงภาษาละติน ก็ได้นำวอลแตร์ไปสัมผัสคุกบาสตีลเป็นเวลา 11 เดือน ออกจากบาสตีลเขาก็ได้รับมรดกก้อนใหญ่จากบิดาผู้สิ้นชีวิตลง เมื่อนำเงินไปลงทุนในการค้าทางทะเล ก็งอกเงยขึ้นอย่างรวดเร็ว ช่วงนั้นโคกนาฏกรรมที่เขาเขียนขึ้นประสบความสำเร็จอย่างงดงาม โดยเขาเขียนขึ้นสามเรื่องถวายแก่พระเจ้าหลุยส์ที่ 15 ในโอกาสอภิเชกสมรส เขาจึงได้รับอุปถัมภ์เข้าเป็นกวีราชสำนัก อย่างไรก็ตามก็ ช่วงชีวิตของกวีเจ้าสำราญดังกล่าวนี้ก็สิ้นสุดลงใน ค.ศ. 1726 เมื่อวอลแตร์ไปมีเรื่องวิวาทกับอัครวิโรอึง นอกจากจะถูกคุมข้อมแล้ว ยังต้องกลับเข้าไป

ภาพคุกบาสตีล ในศตวรรษที่ 18

อยู่ในคุกบาสตีลอีก จนในที่สุดวอลแตร์ก็ได้รับอนุญาตให้ลี้ภัยไปพำนักในอังกฤษ

ประสบการณ์ในอังกฤษ

ช่วงเวลาสองปีในอังกฤษจะปลุกอัจฉริยภาพของวอลแตร์ให้ตื่นขึ้นอย่างแท้จริง เขาสามารถใช้ชีวิตต่างแดนอย่างสุขสบายด้วยอาศัยความคุ้มครองของผู้ใหญ่ที่เขาเคยรู้จักชอบพอด้วย อาทิ โบลิงโบรค (Bolingbroke) ผู้นำพรรคอนุรักษนิยม (พรรค Tory) ขณะเดียวกันเขาก็ได้เข้าฝักเนื้อฝักตัวกับวอลโพล (Walpole) ผู้นำพรรคเสรีนิยม (พรรค Whig) ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น วอลแตร์ได้ทำความรู้จักกับบุคคลสำคัญในวงการอักษรศาสตร์ของอังกฤษมากมาย เช่น Swift,² Pope,³ Gay,⁴ Young⁵ ตลอดจนนักปรัชญา เช่น Berkeley⁶ และ Clarke⁷ นอกจากนั้นเขายังมีเวลาศึกษาผลงานของนักคิดสำคัญผู้ล่วงลับไปแล้วคือ Locke,⁸ Bacon⁹ และ Newton¹⁰ อย่างจริงจัง สรุปได้ว่าอังกฤษมีส่วนทำให้วอลแตร์หันเหความสนใจไปสู่ “ปรัชญา” (ซึ่งในบริบทของศตวรรษที่ 18 คำว่า “ปรัชญา” นี้กินความกว้างมาก หมายถึงการวิเคราะห์วิจารณ์ปรากฏการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม มากกว่าจะหมายถึงศาสตร์เฉพาะ แบบอภิปรัชญา ญาณวิทยา)

ในช่วงนั้นเอง วอลแตร์ได้รวบรวมวัตถุดิบมากมายสำหรับโครงการผลิตงานวรรณกรรม อาทิ โคกนาฏกรรม 5 เรื่อง หนังสือประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 12 แห่งสวีเดน และผลงานชิ้นแรกที่บรรจุลักษณะเด่นของวอลแตร์ไว้อย่างแท้จริง นั่นคือ *จดหมายปรัชญา* หรือ *จดหมายจากอังกฤษ (Lettres philosophiques ou Lettres anglaises)* ซึ่งบรรจุเอาความตื่นเต็นของวอลแตร์ที่ได้ค้นพบเสรีภาพทางการเมืองในระบอบรัฐสภาของอังกฤษ เสรีภาพ

นัก "ปรัชญา" แห่งศตวรรษที่ 18 ร่วมรับประทานอาหารกัน คนที่ยกมือ คือวอลแตร์

ทางเศรษฐกิจสำหรับเอกชน รวมทั้งเสรีภาพทางศาสนา วอลแตร์ จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้นมาใน ค.ศ. 1734 โดยไม่รอคำยินยอมจากทางการ หนังสือเล่มนี้เองที่นักวิจารณ์ลึงของ (Lanson) กล่าวว่า เป็นระเบิดลูกแรกที่โยนใส่ระบอบเก่า (Ancien Régime)

จดหมายปรัชญา เขียนในรูปของจดหมายรวมทั้งสิ้น 25 ฉบับ ในแฉัดฉบับแรกวอลแตร์กล่าวถึงลัทธิศาสนาอันหลากหลายในอังกฤษ ซึ่งอยู่ร่วมบนแผ่นดินเดียวกันได้อย่างสงบสุขตามอัตภาพ วอลแตร์เล่ารายละเอียดเกี่ยวกับพวกควอเกอร์ (Quakers) ซึ่งเขารู้สึกชื่นชอบในความเรียบง่ายและซื่อตรง แต่ก็อดไม่ได้ที่จะเหน็บแนมชิงชังเช่นเมื่อเล่าถึงตอนที่คาสตาฟอกซ์ (George Fox, 1624-1691) ออกประกาศลัทธิ ได้รับทารุณกรรมต่าง ๆ นานา แต่ก็มิได้พริ้นพริ้งถูกตบหน้าก็ยื่นแก้มอีกข้างหนึ่งให้ตบซ้ำ วอลแตร์เล่าถึงศรัทธาอันแก่กล้าของฟอกซ์ดังนี้

“ฟอกซ์เชื่อมั่นว่าตนได้รับแรงบันดาลใจจากพระเจ้าเป็นเจ้า ดังนั้นเขาจึงต้องพูดจาด้วยท่าทางที่ต่างไปจากคนอื่น ๆ เขาจะเริ่มสั่นเทิ้มบิดร่างกายไปมา ทำหน้าเหยเก บางครั้งก็กลั้นหายใจไว้แล้วถอนหายใจออกมาอย่างรุนแรง เหมือนคนทรงที่เมืองเดลฟี¹ ใช่ว่าอย่างนั้น ในไม่ช้าเขาก็เริ่มชินกับแรงบันดาลใจนี้จนพูดจาด้วยท่าทางอื่นไม่เป็นอีกแล้ว และนี่ก็เป็นพรก่าน้ำล้นแรกที่เขาประทานให้แก่สานุศิษย์ ซึ่งพากันทำหน้าที่บิดเบี้ยวไปมาโดยพร้อมเพรียงกัน และพยายามสั่นร่างกายกันจนสุดกำลัง ด้วยเหตุนี้ พวกเขาจึงได้ชื่อว่า

ควอเกอร์ อันหมายถึง “ผู้สั่นเทา”” (ฉบับที่ 3) แต่เมื่อวอลแตร์กล่าวถึงพวกอังกลิคิน (Anglicans) เขากลับใช้ถ้อยคำในเชิงประณาม เพราะเขาเชื่อว่าพวกนี้มีความทะเยอทะยานในทางโลกและปราศจากขันติธรรม *ตลอดชีวิตของเขา วอลแตร์จะแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งอันแน่วแน่ที่มีต่อความมั่งงายทางศาสนา อำนาจอันปราศจากขอบเขตของศาสนจักร ตลอดจนการทะเลาะวิวาทระหว่างลัทธิศาสนาต่าง ๆ ตัววอลแตร์เองสนับสนุนลัทธิที่เรียกว่า déisme ซึ่งสอนให้นับถือพระเจ้าไว้ในใจของตน โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยศาสนจักรเป็นสื่อกลาง*

ในจดหมายที่ว่าด้วยเรื่องการเมืองและสังคม จะเห็นได้ชัดว่าวอลแตร์เชิดชูระบอบรัฐสภาของอังกฤษ เขาเล่าถึงวิวัฒนาการทางการเมืองของอังกฤษ โดยเน้นที่ความสมดุลระหว่างอำนาจของกษัตริย์และอำนาจของรัฐสภา นอกจากนั้นการที่วอลแตร์ย้ำถึงสภาพปลอดอภิสิทธิ์ในที่ดินตลอดจนความเสมอภาคในการเสียภาษีในอังกฤษ เท่ากับเป็นการโจมตีระบอบอภิสิทธิ์ที่ดินและยกเว้นภาษีสำหรับฐานันดรขุนนางและพระที่ใช้กันในฝรั่งเศสขณะนั้นด้วย

เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วน จะเห็นว่า **จดหมายปรัชญา** มีลักษณะของข้อเขียนโฆษณาชวนเชื่อเกี่ยวกับรูปแบบของสังคมตามอุดมคติของวอลแตร์ โดยที่วอลแตร์พยายามใช้สังคมอังกฤษเป็น “เครื่องมือ” ในอันที่จะเลือกเฟ้นตัวอย่างมาสนับสนุนอุดมคติของเขา จึงไม่น่าประหลาดใจเลยที่วอลแตร์ दौरानที่จะมองอังกฤษด้วยสายตาแห่ง

การประชุมของพวกเคเวกเกอร์ ใน ค.ศ. 1696

ความชื่นชมและมองข้ามข้อเสียหลายประการไป อย่างไรก็ตาม จดหมายปรัชญา ก็เป็นการนำเสนอความคิดที่เป็นอิสระอย่างไม่มีวันเกรงต่อภัยจากผู้ทรงอำนาจในขณะนั้น แม้บางตอนวอลแตร์จะพยายาม “ยังมีมือ” ไว้บ้างก็ตาม ดังจะเห็นจากตอนที่วอลแตร์อ้างถึง สมัยกลางซึ่งมีระบบสังคมแบบศักดินาสวามิภักดิ์ วอลแตร์พยายามชี้ให้เห็นว่ายุคสมัยของเขา (ศตวรรษที่ 18) เป็นความก้าวหน้าอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับสมัยกลาง วอลแตร์พรรณนาไว้ดังนี้

“สามัญชนอันเป็นกันจำนวนมากที่สุด มีคุณธรรมที่สุด และควรแก่การเคารพยกย่องที่สุด อันประกอบไปด้วยผู้ศึกษากฎหมายและวิทยาศาสตร์ พ่อค้า ช่างฝีมือและชาวนา ผู้ประกอบอาชีพอันสูงส่งแต่ไร้เกียรติ สามัญชนเหล่านี้เคยได้รับการเหยียดหยามจากขุนนางและพระราวกับเป็นสัตว์ (...) ต้องใช้เวลานับศตวรรษทีเดียวในอันที่จะให้ ความยุติธรรมแก่มนุษยชาติ ในอันที่จะทำให้ประจักษ์ว่าเป็นความ สดกของยี่งที่คนส่วนใหญ่เป็นผู้หว่าน ใจ แต่คนส่วนน้อยเป็นผู้ขุดมือ เป็นเอาพืชผลที่ได้ไป และช่างเป็นโชคคิของมนุษยชาติเสียนี้กระไรที่ อำนาจของพวกโจรเหล่านี้ (ขุนนางและพระในสมัยกลาง) ถูกทำลาย ลงด้วยบารมีอันชอบธรรมแห่งกษัตริย์ของเราในอาณาจักรฝรั่งเศส และ ด้วยบารมีเดียวกันแห่งกษัตริย์และประชาชน ในอังกฤษ” (ฉบับที่ 9)

เมื่อ จดหมายปรัชญา ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ ผู้พิมพ์ก็ได้รับหมายจับทันที ส่วนวอลแตร์หนีไปยังแคว้นลอแรนน์เสียทัน ศาลสูงปารีสเล็งดัดตัดสินให้เผาหนังสือทั้งหมดในข้อหา “ยุยงให้เสื่อมศีลธรรม เป็นอันตรายต่อศาสนาและสังคมที่เป็นระเบียบ” เกี่ยวกับเรื่องนี้ วอลแตร์เขียนจดหมายไปยังคาร์ล มังตาล ความตอนหนึ่งว่า “จริง ๆ นะ ในเมื่อคนทั้งหลายพากันแข็งแข้งกับจดหมายบ้า ๆ นั้นนัก ฉันเองก็ให้นักเสียดายเหลือเกินที่ยังมีมือ ไว้ไม่เขียนอะไรให้มาก ไปกว่านั้น”

วอลแตร์เมื่อมีอายุ 24 ปี ใน ค.ศ. 1718

ชีวิตที่ปราสาทซีแรย์

เมื่อวอลแตร์มีอายุได้ 40 ปี เขาได้กลายเป็น “สถาบัน” น้อย ๆ ในวงการอักษรศาสตร์ และมีเงินเก็บสะสมไว้ถึงแปดหมื่นปอนด์ ในช่วงนั้นเอง เขาก็ได้รับความเอื้อเฟื้อจากมาร์ควิส ดู ชาตแลต์ (marquis du Châtelet) เสนอปราสาทแห่งหนึ่งชื่อ ซีแรย์ (Cirey) ติดกับชายแดนสวิสให้เป็นที่พำนัก ที่นั่นวอลแตร์คิดว่าจะได้ใช้เวลาทำงานอย่างสงบเสียที เขาได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากมาดาม ดู ชาตแลต์ สตรีสูงศักดิ์ผู้เป็นปราชญ์ นอกจากจะรู้ภาษาละติน ภาษาอังกฤษ และศึกษาคณิตศาสตร์แล้ว เธอยังเป็นเจ้าของห้องทดลองเคมีอย่างดีอีกด้วย ในปราสาทที่หอมล้อมด้วยป่าเขาอันสวยงาม ปราชญ์ทั้งสองก็ได้แลกเปลี่ยนวิชาการกัน จนในที่สุด มาดามดู ชาตแลต์ผู้นี้ก็จะกลายเป็นรักเดียวของวอลแตร์

มาตามดู ชาตแลดี้
นางผู้เป็นที่รักของวอลแตร์

พระเจ้าเฟรเดอริกแห่งปรัสเซีย

ที่ซีแรย์ วอลแตร์ต้อนรับแขกที่มาเยือนไม่ขาดสายซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ฝึกฝน “ปรัชญา” และกระหายในความคิดแบบใหม่ นอกจากนั้น วอลแตร์ยังได้ตอบจดหมายกับปราชญ์และบุคคลสำคัญทั่วยุโรป เจ้าชายเฟรเดริก (Frederic) มกุฎราชกุมารแห่งปรัสเซียก็เป็นหนึ่งในผู้ตอบจดหมายประจำของเขา วอลแตร์ชื่นชมศิษย์ผู้สูงศักดิ์ของเขาไม่น้อย ไหนเจ้าชายจะชิงชิงความมั่งงายทางศาสนา ไหนเจ้าชายจะไม่เห็นด้วยกับมัคคิอาเวลลี¹² (Machiavelli) ไหนเจ้าชายจะโปรดกรีนิทน์ ไหนเจ้าชายจะชอบสนทนาปรัชญา วอลแตร์เฝ้าติดตามพัฒนาการของเจ้าชายหนุ่มด้วยใจจดจ่อ วอลแตร์ไม่เชื่อในทฤษฎีเทวสิทธิราชก็จริง แต่เขาใฝ่ฝันอยู่เสมอที่จะได้พบ “ราชาผู้ทรงธรรม” (Monarque éclairé) ผู้จะทำหน้าที่คุ้มครองศิลปวิทยาการ ปรับปรุงเศรษฐกิจของประเทศและพิทักษ์เสรีภาพของปวงชน และเขาเชื่อมั่นว่าเฟรเดริกจะเป็นดังนั้น

ที่ซีแรย์ กิจกรรมทางหนังสือของวอลแตร์หาได้ขาดตอนลงไม่ นอกเหนือจากโศกนาฏกรรม 5-6 เรื่องซึ่งล้วนประณามความคลั่งศาสนาแล้ว วอลแตร์ยังทำการศึกษาค้นคว้าอย่างขมกเขม้นสำหรับโครงการเขียนหนังสือประวัติศาสตร์ขนาดใหญ่สองเล่มคือศตวรรษแห่งหลุยส์ที่สิบสี่ (Le Siècle de Louis XIV) ซึ่งจะตีพิมพ์ที่เบอร์ลินใน ค.ศ. 1751 และอีกเล่มหนึ่งคือ เรียงความว่าด้วยชนบประเพณี (L'Essai sur les moeurs) ซึ่งจะพิมพ์ใน ค.ศ. 1756 จะกล่าวถึงหนังสือสองเล่มนี้ในโอกาสต่อไป

ประสบการณ์ในราชสำนัก

ใน ค.ศ. 1744 มาร์ควิส ดาร์มังยอง เพื่อนเก่าของวอลแตร์ สมัยเรียนหนังสือที่หลุยส์-เลอ-กรังด์ ได้เข้าดำรงตำแหน่งเสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศ ด้วยอาศัยมิตรภาพอันเก่าแก่ วอลแตร์ผู้บัดนี้ อยู่ในวัย 50 ปี ก็ได้รับการเรียกตัวสู่ราชสำนักแวร์ซายส์ (Versailles) ในฐานะอาลักษณ์ประจำพระองค์ของหลุยส์ที่สิบห้า นอกจากนั้น เขายังได้รับเกียรติเข้าเป็นสมาชิกแห่งราชบัณฑิตยสภา (L'Académie Française) อีกด้วย

โอกาสของกำลังเป็นของวอลแตร์ ความเป็นกริณาทอง ทำให้เขาเป็นที่โปรดปรานของมาดาม เดอ ปองปาดูร์ (Madame de Pompadour) สมณเอกของพระเจ้าหลุยส์ที่สิบห้า แต่ครั้นเวลาผ่านไปสามปี วอลแตร์ก็เริ่มเบื่อหน่ายต่อชีวิตในราชสำนักที่ปราศจากแก่นสาร มาดาม เดอ ปองปาดูร์ก็เริ่มโปรดกริณาคือ เคอร์บียง (Crébillon) คู่แข่งคนสำคัญของวอลแตร์ นอกจากนั้น ในงานสังสรรค์คืนวันหนึ่งวอลแตร์เผลอลงล่าวาจาสบประมาทเจ้าชายเจ้าหญิงในวงไพ่ว่า คนเหล่านี้เล่นไพ่โกง ทำให้เขาถูกกล่าวหาว่ากระทำการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ

เมื่อเริ่มรู้สึกตัวแล้วว่า ลากยศสรรเสริญทั้งปวงในราชสำนักนั้นขึ้นอยู่กับลมปากและอารมณ์อันผันผวนของเจ้านาย เขาจึงอำลาจากแวร์ซายส์ไปสู่ออเรนจ์อีกครั้งหนึ่ง ประสบการณ์อันขมขื่นจากราชสำนักที่วอลแตร์จะถ่ายทอดออกมาในรูปของนิยาย นั่นคือผลงานเรื่อง **ซาดิก (Zadig)** ซึ่งพิมพ์ขึ้นใน ค.ศ. 1747

รูปแบบของนิยายเชิงประโลมโลกเปิดโอกาสให้วอลแตร์ได้ลับคมปากกาของเขาย่างเต็มที่โดยที่เขาได้บรรจุรสอดใส่การเสียดสีประชดประชันอย่างเผ็ดร้อน ซึ่งเป็นอาวุธอันทรงอำนาจของนักอักษรศาสตร์ในอันที่จะประทุษร้ายต่อศัตรูทุกรูปแบบ การเสียดสีช่วยให้วอลแตร์สามารถตีแผ่สันดานดิบของคน ความมั่งงายทางศาสนา ความเพ้อเจ้อของนักอภิปรายจอมปลอม ความฟุ้งเฟ้อแห่งราชสำนักตลอดจนความอยู่ดีมีสุขทั้งหลายในสังคมได้อย่างแนบเนียนและตริ้งใจคน

เป็นที่น่าสังเกตว่าวอลแตร์นิยมผูกเรื่องประโลมโลกส่วนใหญ่ของเขามาในรูปไพรีขนิยาย (contes exotiques) หมายถึงนิยายซึ่งให้ท้องเรื่องดำเนินไปในดินแดนไกลตัว หรือประเทศแปลก ๆ ซึ่งสมมุติขึ้น ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเสียดสีวิจารณ์การยึดเอาประเทศไกลตัวมาเป็นเป้าโจมตีอย่างสนุกมีอนัน แม้จริงผู้อ่านก็ทราบเป็นนัยว่าหมายถึงอาณาจักรฝรั่งเศสนั่นเอง

ในนิยายเรื่อง **ซาดิก** วอลแตร์สร้างจินตนาการถึงชายหนุ่มชาวเมืองบาบิโลนผู้หนึ่งนามว่าซาดิก ซึ่งพร้อมด้วยทรัพย์สมบัติคุณสมบัติ และรูปสมบัติ แต่ชีวิตของเขาจะกลับกลายเป็นการผจญทุกข์นานาประการ เริ่มด้วยนางอันเป็นที่รักทอดทิ้งเขาไปหาชายอื่น

จากนั้นโชคชะตาชักนำเขาให้มาเป็นเสนาบดีของกษัตริย์โมอับดาร์ (Moabdar) แต่ไม่ช้าราชินีอัสตาร์เต (Astarté) ก็รู้สึกปฏิพัทธ์ในตัวเสนาบดีหนุ่ม เขาจึงต้องระหกระเหินหนีออกจากวังไปพร้อมกับโอดครวญว่า “*โอ้คุณกรรมเจ้าเอ๋ย เจ้าช่วยอะไรข้าได้บ้าง ความคิทั้งหลายที่ข้าสะสมไว้ล้วนกลับกลายเป็นบ่อเกิดแห่งคำสาปแห่ง ข้าเคยขึ้นไปสู่เกียรติยศอันสูงส่งก็เพียงเพื่อจะหล่นลงสู่ห้วงแห่งความอับโชค*” นี่หากข้าเป็นคนชั่วเหมือนคนอื่น ๆ ข้าบ้างก็คงจะสุขกว่านี้ดอกกระมัง” ซาดิกถูกขายเป็นทาสแก่พ่อค้าอาหรับ และผ่านการผจญภัยลุ่ม ๆ ดอน ๆ อีกมาก ในตอนจบทุกสิ่งก็ราบรื่นเมื่อซาดิกกลับคืนสู่บาบิโลน และได้เสวยราชสมบัติ

วอลแตร์เข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 15

ตัวอย่างของมนุษย์ชาติที่วอลแตร์นำมาเสนอในนิยายเรื่องนี้ ล้วนเป็นแบบฉบับของความเลวทราม สตรีมีจิตใจราวเร บุรุษล้วนละโมภและริษยา ขอบโกหกและฉ้อโกง บรรดาพระก็คลั่งลัทธิศาสนาไม่ลืมหูลืมตา ความเมตตาได้ได้รับความออกตัญญูเป็นเครื่องตอบแทน เหตุผลถูกปลงล้างด้วยอคติที่มั่งงาย ดูเหมือนว่าความสุขจะเป็นสิ่งที่หายากเสียเหลือเกิน วอลแตร์ได้สอดแทรกทัศนะทางปรัชญาของเขาไว้ในนิยายเรื่องนี้ด้วย กล่าวคือ เขายกความผันผวนทั้งหลายนี้ให้เป็นความประสงค์ของพรหมลิขิต (la providence) อันเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจหยั่งถึง ก่อนที่ซาดิกจะกลับสู่บาบิโลนนั้นได้พบกับเทวทูตผู้จำแลงลงมาเป็นนักพรต เทวทูตเปิดเผยความลับแห่งจักรวาลแก่ซาดิกดังนี้

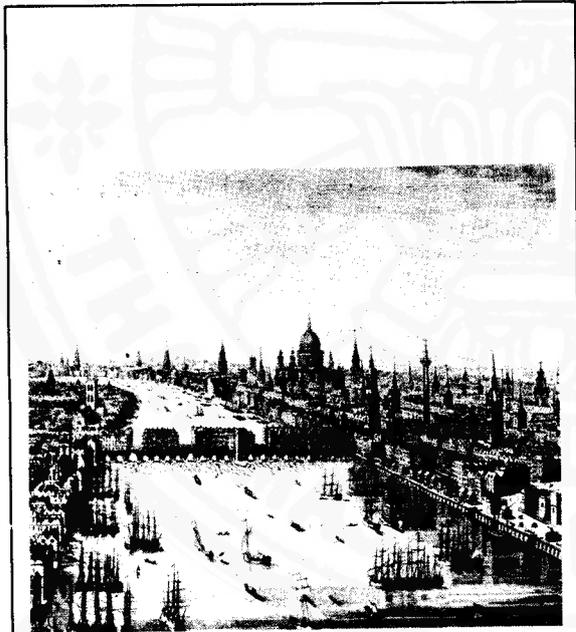
“ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดเป็นเหตุบังเอิญ ทุกสิ่งล้วนเป็นบทพิสูจน์
เป็นการลงโทษ เป็นรางวัลหรือไม่ก็เป็นการกะเกณฑ์ไว้ล่วงหน้า คุณก่อน
มนุษย์ผู้อ่อนแอ จงหยุดถกเถียงเกี่ยวกับสิ่งที่เจ้าต้องบูชาเสียเถิด”

ปัญหาเรื่องความชั่ว และเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพหุม
ลิตกับมนุษย์นี้ วอลแตร์จะนำมารื้อฟื้นอีกครั้งหนึ่งในนิยายเรื่อง
กังคิด (Candide) ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

ราชสำนักเบอร์ลิน

ขณะที่วอลแตร์พำนักอยู่ในลอนนนั้นเอง มรณกรรมของ
มาดามดูซาดแลต์ใน ค.ศ. 1749 ก็นำความอาดูรอย่างสาหัสมาเพิ่ม
ให้กับสภาพ “ผืนสลาย” จากราชสำนัก ช่วงนั้นเองเฟรเดริกผู้บัดนี้
ได้เสวยราชขึ้นเป็นกษัตริย์แห่งปรัสเซีย ส่งคำเชื้อเชิญมายังวอลแตร์
ให้ไปดำรงตำแหน่งราชเลขานุการส่วนพระองค์ ณ ราชสำนักที่
เบอร์ลิน คำเชิญนี้จุดประกายความหวังใหม่ให้กับวอลแตร์ ด้วย
บัดนี้เขากำลังย่างเข้าสู่วัย 60 ปี ในความอ้างว้างเปล่าเปลี่ยว ไร้ที่พึ่งพิง

ในระยะแรกราชสำนักของเฟรเดริกยังความโสมนัสให้แก่
วอลแตร์เป็นอย่างยิ่ง ด้วยเป็นที่ชุมนุมของปัญญาชนจากสาขาต่าง ๆ
และเป็นโอกาสของวอลแตร์ที่จะสำแดงความปราดเปรื่องให้เป็นที

นครลอนดอน ในศตวรรษที่ 18

ประจักษ์แก่มหาสมมาคม ครั้นเวลาผ่านไปห้าเดือน บรรยากาศก็เริ่ม
เปลี่ยนแปลง วอลแตร์ไปมีเรื่องบาดหมางกับพ่อค้าชาวฮิวผู้หนึ่งใน
เรื่องหุ้นที่ถือร่วมกันจนถึงกับต้องฟ้องร้อง เรื่องถัดไปก็เป็นเรื่อง
คู่สาวที่มีเบื้องหลังทางการทูตอันซับซ้อน จากนั้นวอลแตร์ยังไป
วิวาทกับประธานราชบัณฑิตยสภาแห่งเบอร์ลินซึ่งเป็นคนโปรด
ของเฟรเดริก อันที่จริงสิ่งที่สำคัญกว่าเรื่อง “ต่ำ ๆ” เหล่านี้ก็คือ
วอลแตร์เริ่มผิผิวหัวใจ “ราชาผู้ทรงธรรม” อย่างรุนแรง เฟร-
เดริกคนนอกจากจะถือเอาปรัชญาและวรรณคดีเป็นเพียงเครื่องเล่น
ประเทืองอารมณ์แล้ว ยังทรง “เล่น” การเมืองอย่างเอาจริงเอาจัง
ด้วยความสับปลับและเล่ห์เพทุบายตามหลักของมักคิอาเวลลี ใน
ที่สุดวอลแตร์ก็ไม่เป็นที่โปรดปรานของพระองค์อีกต่อไป ดังภาษิต
อีสานของไทยที่ว่า ไกลไฟมันร้อน ไกลค้อนมันเจ็บ วอลแตร์ก็ได้
ล้มรสผืนสลายจากราชสำนักเป็นคำรบสอง เฟรเดริกให้คนสนิท
ติดตามความเคลื่อนไหวของเขาทุกฝีก้าว จดหมายทุกฉบับได้รับการ
ควบคุมตรวจตรา วอลแตร์จึงต้องอำลาเบอร์ลินสู่แคว้นอัลซัส
(Alsace) แม้ระหว่างการเดินทางก็ไม่วายถูกกักกันและตรวจค้น

อย่างไรก็ดี ระหว่างที่อยู่ในราชสำนักเบอร์ลินนี้เอง วอลแตร์
ก็ได้ตีพิมพ์ผลงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ชิ้นเอกเรื่อง **ศตวรรษแห่ง
หลุยส์ที่สิบสี่** หนังสือเล่มมหึมานี้วอลแตร์เริ่มโครงการขึ้นตั้งแต่
ค.ศ. 1732 และใช้เวลาเกือบยี่สิบปีในการรวบรวมข้อมูลจากห้อง
สมุดตามราชสำนักต่าง ๆ บ้างและไต่ถามจากผู้สูงอายุที่เคยใช้ชีวิต
อยู่ในรัชกาลของหลุยส์ที่ 14 บ้าง

ที่จริงก่อนหน้าประวัติศาสตร์นิพนธ์เล่มนี้ วอลแตร์เคย
ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง **ชีวิตของพระเจ้าชาร์ลส์ที่สิบสองแห่งสวิตเซอร์**
ใน ค.ศ. 1731 ทว่าในขณะนั้นประวัติศาสตร์นิพนธ์ของวอลแตร์
ยังติดลักษณะนาฏกรรมอยู่มาก กล่าวคือในครั้งแรกเล่าถึงขั้นตอน
ของการก้าวขึ้นสู่อำนาจของชาร์ลส์ที่สิบสอง ด้วยการพิชิตศัตรูจน
ราบคาบ ส่วนในครั้งหลังเล่าถึงการตกต่ำของกษัตริย์พระองค์นี้
วอลแตร์ต้องการชี้ให้เห็นความผันผวนของอำนาจวาสนา และใช้
วิธีการบรรยายเหตุการณ์ที่ตื่นเต้นโดยเฉพาะการเล่าเรื่องสงคราม
(récits militaires) เป็นแบบแผนการเขียนพงศาวดารที่นิยมกันมา
ช้านาน นอกจากนี้ วอลแตร์ยังพยายามแทรกบทเรียนของความ
คลั่งอำนาจไว้ให้บรรดาราชาพร้อมสมัยของเขาได้ฟังสังวรอีกด้วย
จึงดูเหมือนหนึ่งว่าเป็นโศกนาฏกรรมร้อยแก้ว

ส่วน **ศตวรรษแห่งหลุยส์ที่สิบสี่** นั้น จัดได้ว่าเป็นก้าวใหม่
ของแนวการเขียนประวัติศาสตร์ในโลกตะวันตก ทั้งนี้เพราะว่า
ก่อนหน้านั้นประวัติศาสตร์เป็นเพียงพงศาวดารซึ่งบันทึกเหตุการณ์
ต่าง ๆ โดยปราศจากการวิเคราะห์วิจารณ์โดยสิ้นเชิง มีการเพิ่มเติม
เกร็ดเล็กเกร็ดน้อยซึ่งจริงบ้างไม่จริงบ้าง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ
บันทึกของแซงต์ซิมอง (Saint-Simon) อาลักษณ์ประจำพระองค์

บรรดาศักดิ์ใด ๆ สำหรับคนที่ไม่ได้ยึดถือในสิ่งใดแต่ก็รักความที่ได้รับความต่อนับอย่างคุณหมื่นคุณแกลนในทุกที่ และก็เห็นว่า พหุฯ ท่านทั้งหลายมิได้มีความรู้ หรือความเจ็บแสบ หรือคุณธรรมมากไปกว่าเขา แต่ก็ต้องนั่งคอยอยู่หน้าของท่านเท่านั้น เขาควรจะทำอย่างไร คำตอบก็คือ เดินหนีไปเสียเท่านั้นเอง” (Dictionnaire philosophique, 1764)

จากความคิดที่ตัดตอนมานี้ เราสามารถเห็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของวอลแตร์ นั่นคือความขัดแย้งในตัวเอง ซึ่งที่จริงเป็นความพยายามประนีประนอมที่คนะที่ตรงข้ามกันอันเกิดจากสถานการณ์แวดล้อมที่ต่างกัน เช่น เมื่อวอลแตร์พิจารณาฐานันดรขุนนางและพระ เขาจะเกลียดชังการกดขี่เอารัดเอาเปรียบโดยคนเหล่านี้ จึงพยายามต่อสู้เพื่อฝ่ายที่ถูกเอาเปรียบ แต่ครั้นเมื่อวอลแตร์เข้าไปสัมผัส “มวลชน” ที่แท้จริง เขาก็ทนต่อความโง่เขลา และความหยาบกระด้างไม่ได้อีกเช่นกัน เขาจะรู้สึกว่าเป็นคนชั้นสูงขึ้นมาทันที อย่างไรก็ตามหากพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วจะเห็นว่าวอลแตร์ผ่านเลยความขัดแย้งนี้ขึ้นไปด้วยอาศัยการประชดประชันเสียดสี ซึ่งทำให้ทัศนคติของวอลแตร์แฝงสิ่งที่ชวนให้ขบคิด รวมถึงความเป็นจริงที่เห็น ๆ บางประการที่เราหมกมุ่นเข้าไป

บันปลายชีวิต

หลังจากที่ออกจากราชสำนักเบอร์ลิน วอลแตร์มาตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้เมืองเจนีวา บัดนี้ เขามีอายุได้ 60 ปีแล้ว และเขาหวังว่าจะได้พบความสุขสงบท่ามกลางธรรมชาติอันงดงามของสวิสเซอร์แลนด์ ทว่า วอลแตร์ก็ยังอดไม่ได้ที่จะหาเรื่องทำให้ตนเองเดือดร้อนด้วยการยุยงพระโปรแตสแตนต์ในเจนีวาให้หันมาสนใจ “ปรัชญา” ที่มีรากฐานบนลัทธินับถือพระเจ้าด้วยเหตุผล (de isme) ถึงขนาดเขียนบทความบทหนึ่งในหนังสือ สารานุกรม¹⁵ ซึ่งมีความแนบเนียนเชิงว่าพระโปรแตสแตนต์ในเจนีวาเป็นพวกโซซีเนียน (Socinian พวกไม่ยอมรับทฤษฎีที่ว่าพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าแยกออกเป็นสามองค์คือ พระบิดา พระบุตรและพระจิต) เรื่องนี้สร้างความไม่พอใจแก่ชาวเจนีวามาก และกลายเป็นเรื่องวิวาทใหญ่โต

ผลงานสำคัญของวอลแตร์ในช่วงนี้มีหนังสือประวัติศาสตร์ชื่อ *เรียงความว่าด้วยชนบประเพณี* (1756) และนิยายเรื่อง *กังคิด* (1759)

เรียงความว่าด้วยชนบประเพณี เล่าถึงพัฒนาการทางวัตถุและศิลปะวัฒนธรรมของอารยธรรมต่าง ๆ ในเอเชียและยุโรปได้แก่ จีนโบราณถึงญี่ปุ่นในคริสตวรรษที่ 17 อารยธรรมอิสลามยุโรปสมัยกลาง วอลแตร์ยังคงยึดมั่นต่อการประณามความคลั่งศาสนาเช่นเคย แต่ก็มีสิ่งใหม่เพิ่มเข้ามาในประวัติศาสตร์นิพนธ์เล่มนี้สองสิ่งกล่าวคือ ประการแรกวอลแตร์เน้นให้เห็นบทบาทของมหาบุรุษที่มีต่ออารยธรรมเช่น เจงกิสข่าน ฮาร์ลมาญ และประการ

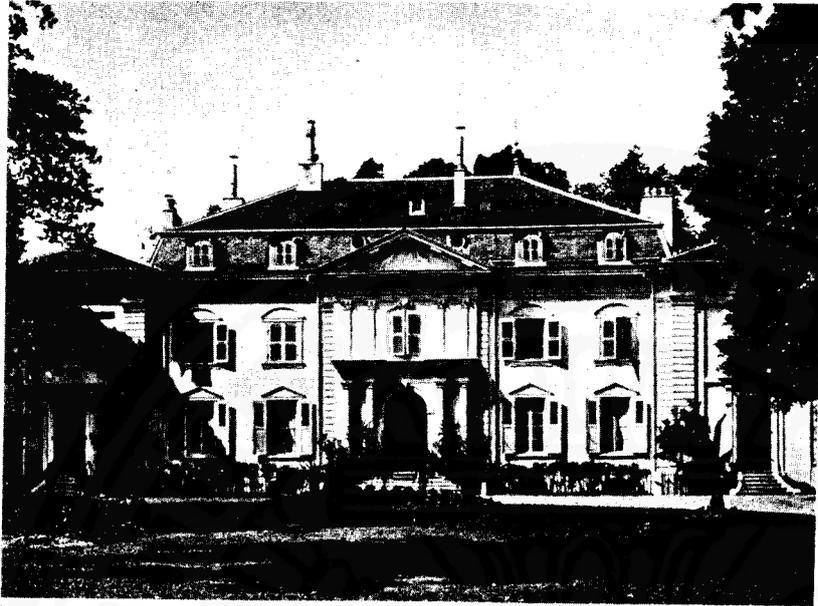
ที่สองวอลแตร์ชี้ให้เห็นว่าความบังเอิญก็เป็นตัวการสำคัญในการคลี่คลายเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ในหนังสือเล่มนี้ วอลแตร์สอดแทรกความคิดของตนเองไว้มากอันเป็นผลจากทัศนคติที่เขามีต่อมนุษย์ดังที่ เรมอง นาฟ (Raymond Naves) นักวิจารณ์กล่าวไว้ว่า “ความคิดสองประเด็นเด่นอยู่ในผลงานนี้ กล่าวคือมนุษย์ (โดยส่วนบุคคล) ไร้เหตุผลและโหดเหี้ยม แต่มนุษยชาติโดยรวมมีแนวโน้มที่จะก้าวไปสู่อารยธรรม” ความคิดที่ว่า มนุษยชาติก้าวหน้าไปสู่สภาพที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ นี้จัดเป็นความคิดอันหนึ่งของยุคแห่งประทีปทางภูมิปัญญาซึ่งสนองต่ออุดมการณ์ของชนชั้นกลางในอันที่จะก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองเพื่อแทนที่ชนชั้นที่ครองอำนาจอยู่เดิม

ส่วนนิยายเรื่อง *กังคิด*¹⁶ นั้น วอลแตร์เขียนขึ้นใน ค.ศ. 1758 และจัดพิมพ์ขึ้นที่เจนีวาในปีถัดมา เมื่อหนังสือนี้แพร่หลายออกไปก็ถูกตำราวิจัย ซึ่งก็ยังทำให้เป็นที่แพร่หลายมากขึ้นไปอีก วอลแตร์ได้เพิ่มเติมบางตอนเข้าไปใน ค.ศ. 1761 นิยายในรูปสมมุติแบบนี้จะได้รับการพิมพ์อีกถึง 40 ครั้งในช่วงชีวิตที่เหลือของผู้ประพันธ์

กังคิดเป็นชายหนุ่มใจซื่อ อาศัยอยู่ในปราสาทของบารอนผู้หนึ่งในเวสต์ฟาเลีย มีครูชื่อบังกลอส ซึ่งเชื่อในทฤษฎีของไลบ์นิตซ์¹⁷ (Leibnitz) และวอลฟ์ (Wolf) ที่ว่าสรรพสิ่งที่เป็นอย่างนี้เป็นไปได้ด้วยดีที่สุด ไม่มีทางจะดีไปกว่านี้ ซึ่งเกือบตลอดเรื่อง กังคิดก็จะแสดงว่าเชื่อสมมุติฐานนี้อย่างพาซื่อตามครูของตน เริ่มเรื่องไปได้สักพัก กังคิดก็ถูกขับออกจากปราสาทด้วยไปชอบพอกับนางกุเนกองค์ธิดาสาวของบารอน จากนั้นชีวิตของกังคิดก็จะประสบเคราะห์กรรมนับไม่ถ้วน ต้องไปรบในสงคราม ประสบภัยจากแผ่นดินไหวแทบจะเอาชีวิตไม่รอด จากนั้นศาสนาก็นำเขาไปไต่สวนลงโทษแต่ก็หนีมาได้ ชะตากรรมนำกังคิดไปผจญภัยในทวีปอเมริกาในตอนจบกังคิดก็ได้กลับมากพบกับบังกลอสในสภาพเป็นทาสที่คอนสแตนติโนเปิลรวมทั้งนางกุเนกองค์อันเป็นที่รักในสภาพอันน่าทุเรศอัปลักษณ์ เขาทั้งหลายตกลงใจตั้งรกรากกัน ณ ที่นั้น ทำไรทำสวนไปตามมีตามเกิดโดยเลิพะวงกับปัญหาทางปรัชญาทั้งปวง

นิยายเรื่อง *กังคิด* นี้ดูเผิน ๆ เป็นเรื่องอ่านเล่นเบาสมอง แต่แท้จริงแฝงไปด้วยคตินำคิด เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องเรื่องล้วนปราศจากเหตุผลต่อเนื่องกัน แต่ตัวกังคิดพยายามเชื่อตามอาจารย์บังกลอส (ที่จริงหมายถึงไลบ์นิตซ์) ว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปได้เพื่อความดีที่สุด ทั้ง ๆ ที่ประสบการณ์อันลุ่ม ๆ ดอน ๆ ของเขาล้วนแต่เสนอข้อพิสูจน์ที่ตรงกันข้าม ในแง่นี้ความคิดของวอลแตร์ในเรื่องความไร้เหตุผลของจักรวาลมีลักษณะสมัยใหม่มาก ความบ้าคลั่งของมนุษย์ และธรรมชาติที่แสดงออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ล้วนเป็นข้อโต้แย้งที่ค้านทฤษฎีมองโลกในแง่ดีทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดี โลกของกังคิดก็มีใช้จะดำมืดไปเสียทั้งหมด ใน

ปราสาทเฟร์แนย์

ภาพวอลแตร์ถูกจากเตียงนอนยามเช้าที่เฟร์แนย์

ตอนจบของเรื่อง วอลแตร์ได้เสนอทางออกง่าย ๆ ให้กับชะตากรรมของมนุษย์นั่นคือ การทำงาน “มาทำสวนของเรากันเถิด” ประโยคนี้ยังเป็นสัญลักษณ์ที่ทรงมนต์ขลังอยู่ไม่เสื่อมคลายสำหรับมนุษย์ผู้ถูกพระเจ้าทอดทิ้ง งานเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้มนุษย์ทนมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ และเลิกตั้งคำถามเกี่ยวกับชะตากรรมซึ่งอย่างไรเสียก็คงหาคำตอบไม่ได้อยู่นั่นเอง

ใน ค.ศ. 1760 วอลแตร์ได้ซื้อปราสาทหลังหนึ่งพร้อมที่ดินที่เฟร์แนย์ (Ferney) ใกล้พรอมแดนสวิส และทำนุบำรุงหมู่บ้านนั้นจนเจริญขึ้น เขายังคงเขียนจดหมายติดต่อกับบุคคลสำคัญในยุโรปอยู่เช่นเดิม (รวมทั้งพระเจ้าเฟรเดอริก) ซึ่งจะมีทั้งสิ้นถึง 6,000 ฉบับพร้อมกันนั้นก็เขียนโคกนาฏกรรมอีกประมาณสิบเรื่อง

ในระยะนั้นเองวอลแตร์ได้เข้าไปเป็นตัวตั้งตัวตีในการต่อสู้เพื่อหยิบบิ้นความยุติธรรมให้แก่ผู้ตกเป็นเหยื่อของอำนาจศาสนจักรกรณีโด่งดังคือ กรณีของ กาลาส (Calas) ผู้ถือนิกายโปรเตสแตนต์ ถูกกล่าวหาว่าฆ่าบุตรชายของตนที่ต้องการเปลี่ยนไปเข้ารีตคาทอลิก กาลาสถูกประหารชีวิต แต่วอลแตร์เชื่อว่า กาลาสเป็นผู้บริสุทธิ์จึงทำการรณรงค์เพื่อให้รีอฟื้นคดีขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ผลที่สุด ศาลสูงก็ตัดสินทวนคำพิพากษาเสียใหม่ให้กาลาสผู้น่าสงสารปราศจากมลทิน ในโอกาสเดียวกัน วอลแตร์ก็ได้เขียนหนังสือเรื่อง บัญญัติว่าด้วยขันติธรรม (Traité sur la tolérance) ซึ่งสนับสนุนให้มีเสรีภาพในการนับถือศาสนา

ใน ค.ศ. 1778 วอลแตร์ผู้ชราก็เดินทางกลับมาเยือนนครปารีสเป็นครั้งสุดท้าย เขาได้รับการต้อนรับอย่างเอิกเกริกจากราชบัณฑิตยสภา มีการจัดแสดงโคกนาฏกรรมเรื่องสุดท้ายของเขาเรื่อง อีเรน (Irène) ขึ้นท่ามกลางเสียงไชโยโห่ร้องของชาวปารีสอันเปรี๊ยะบดบังงกฏที่สวมให้เป็นรางวัลแก่นักประพันธ์ผู้อุทิศตนให้แก่บุคคลของเขา ในวันที่ 30 พฤษภาคม 1778 ละครแห่งชีวิตจริงที่ยาวนานมาถึง 84 ปี ผ่านทั้งความรุ่งโรจน์และความทุกข์ยากนานาประการก็ได้ปิดฉากลง

เชิงอรรถ

1. Antoine Barnave (1761-1793) นักการเมืองชาวฝรั่งเศสผู้เข้าร่วมในการปฏิวัติครั้งใหญ่
2. Jonathan Swift (1667-1745) นักเขียนชาวไอริช ผู้เขียนหนังสือเสียดสีสังคมอังกฤษเรื่องการผจญภัยของกัลลิเวอร์
3. Alexander Pope (1688-1744) กวีชาวอังกฤษ
4. John Gay (1685-1732) นักเขียนชาวอังกฤษ
5. Edward Young (1683-1765) กวีชาวอังกฤษผู้บุกเบิกกวีนิพนธ์บรรยายความเศร้าหมองในใจ
6. George Berkeley (1685-1753) นักเทววิทยาชาวไอริช แนวจิตนิยม
7. Samuel Clarke (1675-1729) นักเทววิทยาชาวอังกฤษ ผู้คัดค้านแนวคิดนิยม
8. John Locke (1632-1704) นักปรัชญาชาวอังกฤษผู้เชื่อว่าความรู้เกิดจากประสบการณ์ด้วยประสาทสัมผัส
9. Francis Bacon (1561-1626) นักปรัชญาชาวอังกฤษผู้บุกเบิกวิธีการทดลองทางวิทยาศาสตร์
10. Isaac Newton (1642-1727) นักวิทยาศาสตร์ชาวอังกฤษผู้ค้นพบกฎเกณฑ์ว่าด้วยแรงดึงดูดของโลก
11. Delphi เมืองในกรีกมีวิหารอันเป็นที่สถิตของเทพอพอลโล
12. Machiavelli (1469-1527) รัฐบุรุษชาวอิตาลีผู้เชื่อว่าการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมือง ต้องไม่คำนึงถึงวิธีการที่ใช้ว่าถูกหรือผิดศีลธรรม
13. Montesquieu (1689-1755) นักเขียนชาวฝรั่งเศส ผู้เขียนเรื่อง "วิทยานกกฎหมาย" และเสนอการแบ่งอำนาจอธิปไตยออกเป็นสามส่วน
14. Rousseau (1712-1778) นักเขียนฝรั่งเศสผู้มีความคิดประชาธิปไตย เขียนหนังสือเรื่อง "สัญญาประชาคม"
15. L' Encyclopédie หนังสือประมวลความรู้สาขาต่าง ๆ จัดพิมพ์โดย ดิเดอโรต์ (Diderot)
16. Candide ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยในชื่อเรื่องว่า "มานคิด"
17. Leibnitz นักปรัชญาและนักคณิตศาสตร์ชาวเยอรมัน (1646-1716) ผู้เชื่อว่าสรรพสิ่งมีองค์ประกอบที่เรียกว่า monads ซึ่งอยู่ในสภาพกลมกลืนกัน อันนำไปสู่จุดแข็งโลกในแง่ดี

บรรณานุกรม

- René Pomeau, **Voltaire par lui-même**, Seuil, 1955
- _____, **Politique de Voltaire**, Colin, 1963
- Jean Ehrard, **Le XVIII e siècle tome I**, Coll. littérature française, Arthaud, 1974
- Mauzi et Menant, **Le XVIII e Siècle tome II**, Coll. littérature française, Arthaud, 1977
- Pol Gaillard, **Candide de Voltaire, analyse critique**, Coll. Profil d'une oeuvre, Hatier, 1972
- Raymond Naves, **Voltaire**, Coll. Connaissance des Lettres, Hatier, 1972
- Lagarde et Michard, **XVIII e Siècle**, Bordas